

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЙОСИПА ГОШУЛЯКА В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті простежено концертну діяльність українського співака Йосипа Гошуляка, висвітлено складні умови перебування артиста в еміграції, систематизовано репертуар і на основі спогадів, рецензій сучасників визначено риси його індивідуального стилю.

Ключові слова: Йосип Гошуляк, співак, вокальне мистецтво, еміграція, діаспора, репертуар.



Концептуальну основу української вокальної школи утворюють індивідуальні методологічні принципи багатьох провідних митців, у тому числі представників української діаспори. Чільне місце серед них займає відомий майстер вокального мистецтва, соліст Канадської оперної компанії Йосип Григорович Гошуляк (1921 р. н.). Приклад творчого шляху співака дозволяє окреслити головні засади формування вокальної особистості, актуальні як для зростання й удосконалення творчого індивідуума, так і для розвитку української вокальної школи, посилення її науково-методичного апарату через вивчення й систематизацію досвіду та знань її історичних витоків, а також приведення здобутків до нових вимог часу.

Як і багато представників української інтелігенції й патріотів з різних верств українського народу, війною вирваних з рідної землі, Йосип Гошуляк став митцем без рідного ґрунту й джерел, які нормально живлять таланти народу [9]. Із часом артист завоював собі належне місце на канадській землі – виступав поряд із такими видатними оперними співаками, як Марілен Горн, Джон Вікерс, Луї Кіліко, Тереса Стратас, Марія Кіра, Хустіно Діяз, Річард Кассіле та іншими, концертував в українських громадах діаспори, гастрював в Україні.

Метою нашої розвідки є висвітлення концертної діяльності Йосипа Гошуляка в умовах української еміграції другої половини ХХ століття. Поставлена мета зумовила вирішення таких завдань: розглянути концертно-камерну діяльність артиста; охарактеризувати та систематизувати концертно-камерний репертуар співака; на основі спогадів сучасників Йосипа Гошуляка та матеріалів критики визначити особливості індивідуального стилю митця. Пропонована стаття узагальнює відомості про Йосипа Гошуляка, розміщені, насамперед, у праці артиста “Й свого не цурайтесь” [2], де ним репрезентовано спогади, листування, матеріали про свій життєвий шлях і мистецьку діяльність, а також у музично-теоретичних студіях українських дослідників – В.Дутчак [4], І.Лисенка [6], Л.Кіндрат (Бойчук) [5]; діаспорних публіцистів – М.Гарасевич [2], Я.Розумного [9], Б.Олександрівна [8], словнику співаків України І.Лисенка [7].

Український бас Йосип Гошуляк, уродженець села Пелешівка Чортківського району Тернопільської області, з 1950 р. разом із родиною проживає в Канаді. Отримавши ґрунтовну вокальну освіту – займався в співака-педагога Дометія Йохи-Березинця, Анни Ель-Тур у Королівській консерваторії в Амстердамі (1947–1949), К.Кігна в консерваторії Торонто (Канада), він здобув реноме великого артиста. “Все, що Йосип Гошуляк досягнув за ці роки, було не завдяки підтримці фондів і грантів, а власним зусиллям, – відзначає Я.Розумний. – Як утікач з дому, він переходив з рук до рук, а може й біженець від смерті з тих рук, він попав до країни емігрантів, де не було багато простору для його таланту, де оперне мистецтво було в пеленках й забезпечувало успіх тільки горстці щасливців. А в своїй вузькій українській спільноті він кричав розширити не міг. Вона сама, в різний спосіб, боролась за своє існування. До того ж у ній діяли різні сили, що цю спільноту обезсилювали. Отже, треба було існувати всупереч усьому, з любови до своєї Музи, з почуття обов’язку та для, якщо не розвитку, то збереження рідної культури” [9].

Упродовж кількох десятиліть концертна діяльність Й.Гошуляка переважно полягала в участі в різних збірних концертах, у яких співак зазвичай виконував тільки декілька творів. Він постійно співпрацював з українськими громадами діаспори. Так, артист виступає на вечорах, присвячених пам'яті Т.Шевченка, які відбулися в Оттаві (Канада, 28 листопада 1964 р.) та 26 і 27 червня 1964 року у Вашингтоні (США) до його 150-ліття, С.Бандери (Клівленд, штат Огайо, США, 18 жовтня 1964 р.), М.Лисенка в США (Нью-Йорк, 9 грудня 1962 р.), В.Барвінського (Торонто, 19 квітня 1964 р.). Й.Гошуляк брав участь у концертах 25 і 26 вересня 1965 р. на "Союзівці" в штаті Нью-Йорк (США), у концерті до 10-ліття чоловічого хору "Сурма" у Сиракузах (США, 1966), у залі "Messey Hall" у Торонто (22 січня 1967 р.), на Дні соборності України, співав у постановках опер у концертній формі в червні 1967 року, в імпрезах на честь 75-ліття єпископа Й.Сліпого в Чикаго (США, 21 травня 1967 р.), з нагоди річниці І.Франка в Торонто (12 грудня 1967 р.), ушанування пам'яті Лесі Українки в Боффало (США, 14 листопада 1971 р.). Також співак виступає в благодійних концертах, дає пожертви на розвиток української культури – є, зокрема, меценатом книги Івана Лисенка "Музики сонячні звони" [6, с.5].

У рамках програм "Міжнародні концертні серії 75–76" у м. Ніагара (Канада) 7 березня 1976 року була поставлена в концертній формі опера А.Томаса "Мін'йон", у якій басову партію Лотаріо виконав Йосип Григорович. Урочистості на честь 70-ліття Григорія Китастого – сердечного друга Гошуляка, відбулися в Детройті (США) 3 квітня 1977 р. Концерт на честь ювіляра був задуманий урочисто, майже помпезно – він був складений із композицій ювіляра, частину з яких виконав Й.Гошуляк [2, с.222].

На жаль, сольних концертів у Й.Гошуляка було обмаль, оскільки діаспора не розуміла справжньої ролі співака й мало підтримувала артиста як своєю участю на концертах, так і фінансово. Тому кожен сольний концерт для Йосипа Григоровича був особливо пам'ятним, як і перший самостійний концерт для української громади в Торонто 30 березня 1969 року в актовому залі вищої школи Бікфорд Парк. Концерт відбувся на високому мистецькому рівні при обмеженій кількості слухачів. Пізніше того ж року (16 травня) у Торонто із сольного виступу Йосипа Григоровича розпочалася програма на радіо СВС [2, с.188]. Концертне турне Центральною й Західною Канадою із сольними виступами Йосипа Гошуляка відбулося в 1972 році й проходило в таких містах: Калгарі – 19 листопада, Вінніпегу – 17 листопада, Реджайні – 19 листопада, Саскатуні – 24 листопада, Едмонтоні – 26 листопада. Турне в цих містах відбулося з великим успіхом для співака [2, с.203].

Незважаючи на складні умови перебування в еміграції, співак, як зазначалося вище, працював на сцені Канадської опери, із середини 1960-х років багато концертував самостійно та з капелою бандуристів ім Т.Шевченка, у 1980 та 1990 роках здійснює поїздки в Україну з повноцінними сольними концертами. Про враження від гастролей Україною співак із радістю й гіркою розповідає у своїх мемуарах [2, с.29–129]. Хвилюванням сповнені рядки, які передають емоції Й.Гошуляка від довгоочікуваної зустрічі з рідною землею, її слухачем, діями музичної культури, адже в нього "завжди десь у глибині душі жевріла надія, зростало незбориме прагнення співати моїм землякам, країнам. Це бажання живилося ще й тим, що у мене як у оперного і концертного співака переважну частину репертуару складала українська музична класика, на яку так трепетно й чутливо відгукується душа в національному середовищі, та яка не так часто промовляє до більшості еміграційної громади" [2, с.30]. Щирість і теплота українського слухача схвилювали Й.Гошуляка: "Я почувався окрилений, перебував в екстазі. Все-таки треба було їхати в Україну, щоб насолодитися справжньою прихильністю до мого співу. Українці на еміграції далеко не так сприймають мистецтво" [2, с.39]. Однак його гастролі до України 1980 року розцінилися в діаспорі як зрадництво "національним інтересам", бандерівці й мельниківці оголосили співакові бойкот, і він "став ізгоем в українській діаспорі" [2, с.43]. Знаходячись у добрій вокальній формі, Й.Гошуляк не міг більше реалізувати свого таланту в атмосфері байдужості й бойкоту, а тому здійснив ряд фонових записів зі свого концертного репертуару за власні кошти, щоб хоч таким чином залишити слід свого мистецтва [5].

Особливою любов'ю артиста, як підкреслює у своїй статті Віолетта Дутчак [4], користувалася бандура й бандурне мистецтво. Цей інструмент для нього був національним символом, а плекання кобзарства – необхідною умовою для збереження українських традицій в еміграції. Співпраця співака з Капелою бандуристів ім. Т.Шевченка (Детройт, США), Гри-

горієм Китасти́м (як з керівником капели, так і композитором), Володимиром Божи́ком, Іваном Задорожним, Петром Гончаренком, Віктором Мішаловим та ін. реалізувалась у низці концертів Й.Гошуляка як із колективом, так і в сольних виступах у концертних програмах бандуристів, в опрацьованні митцем традиційного кобзарського репертуару (дум і пісень) у супроводі фортепіано та бандури (серед них: соло у творі “Почаївська Божа Матір” (обробка М.Леонтовича), в окремих сольних виступах – “Моліться, братія” М.Лисенка (слова Т.Шевченка), “Дума” М.Гайворонського, “Ой чого ти, Дніпре” М.Фоменка [4].

Востаннє співак брав участь у культурних заходах української діаспори, коли громадськість відзначала 90-ліття Левка Ревуцького й 100-ліття Станіслава Людкевича в Торонто (21 жовтня 1979 р.). У березні 1984 року Йосип Григорович організував концерт на пошану українських акторів, корифеїв української сцени, що живуть у Нью-Йорку, у якому сам теж брав участь [2, с.225].

У репертуарі митця можна виокремити два основні напрями – це твори оперного та камерно-вокального жанрів. Упродовж своєї співацької кар’єри Й.Гошуляк майстерно проспівав близько двадцяти п’яти оперних партій, декілька сотень різножанрових камерно-вокальних композицій, українських народних пісень, творів епічного жанру та композиторів-сучасників. Відзначимо, що артист самостійно шукав цікавий репертуар, випробовував під час його виконання різні барви голосу, динамічні відтінки, темпові й тональні варіанти.

Важливо, що оперний репертуар співака характеризується жанровим розмаїттям, однак переважають драматичні партії, окремі арії з яких він виконував у концертах і записував на платівки. Поряд з оперною займався концертно-камерною діяльністю. Камерний спів вимагав від Йосипа Григоровича досконалого володіння виразністю й широтою уяви, уміння тонкого фразування, уникання великопланового оперного звука – і, узагалі, прояву душевної витонченості при підході до інтерпретації творів. Майстерність і чуттєвість митця як оперного, так і камерного співака, дозволили йому досягти неабияких вершин в інтерпретації народних пісень та творів композиторів-сучасників, своїм виконавством утверджувати стиль, якому притаманні щирість помислів, простота, природність, сценічна правда, глибокий вираз почуттів і багатство засобів виразності.

Основну перевагу співак надає творам українських композиторів, зокрема, Д.Бортнянського, М.Лисенка, Я.Степового, К.Стеценка, С.Людкевича, Л.Ревуцького, П.Демуцького, М.Вериківського, М.Дремлюги, В.Барвінського, В.Косенка, Д.Січинського, А.Кос-Анатольського, Ю.Мейтуса, у тому числі композиторів діаспори (М.Гайворонського, В.Безкоровайного, О.Бибкевича, А.Гнатишина, І.Соневицького, Ю.Фіали, М.Фоменка) та інших. Як свідчить цей перелік, співак опановував опуси композиторів різних стильових напрямів – від класицизму й романтизму до модерну та постмодерну. Така широка стильова амплітуда репертуару Й.Гошуляка свідчить про високий професійний рівень співака та вдумливий підхід до формування репертуару.

Слід зазначити, що основну частину його репертуару склали твори М.Лисенка, які, як відомо, є складними для виконання. Це – “Доля”, “Гетьмани”, “Моліться, братія”, “Минають дні”, “Понад полем іде”, “Ой чого ти почорніло”, “Човен”, “Мені однаково”, “Безмежне поле”, дуєт “Коли розлучаються двоє”. Дуже зворушливо звучав у виконанні Й.Гошуляка твір А.Кос-Анатольського “Давно те минуло”. Співак сповнив його широким, заповільненим виконанням, що ускладнює й збагачує композицію драматизмом і любов’ю до рідного краю.

Як допитливий співак-новатор Й.Гошуляк виконував призабуті твори, часто надаючи їм мистецького життя. Так, наприклад, у його інтерпретації звучать твори М.Гайворонського “Дума” (“Із-за Чорного моря”), українські народні пісні в обробці Г.Китастого “Ой Січ, мати” і “Як давно”, В.Барвінського “94-й псалом Давида”, І.Соневицького “Молитва” (“Під твою милість”), Л.Ревуцького “Про Ревуху”, О.Чишка “Віє вітер, віє буйний” та “Ой воджу я, воджу”, Л.Туркевича “Ой не пугай, пугаченьку”, М.Машкіна “У трембітоньку заграю”, думи в аранжуванні Ф.Глушка – “Невольницький плач”, “Дума про трьох братів самарських”, “Дума про козака бандуриста”, а також Григорія Китастого “Дума про Матір-Україну”, Б.Хмельницького “Про сестру і брата”.

Особливе ставлення в митця було до народних пісень. Їх він співав із надзвичайною насолодою й почуттям, сповнений любові до рідного краю. Це, зокрема, твори в обробках

М.Лисенка (“Гомін, гомін по діброві”, “Ой зійди, зійди, ясен місяцю”, “Ой із-за гори та буйний вітер віє”, “Ой не шуми, луже”, “Ой у полі вітер віє”, “Ой у полі три криниченьки”, “Ой що ж бо то та й за ворон”, “Ох і не стелися, хрещатий барвінку”); В.Косенка (“Взяв би я бандуру”, “Реве та стогне Дніпр широкий”); Я.Степового (“Ой кум до куми залицявся”); Г.Китастого (“Ой Січ, мати”, “Ой там чумаки сірі воли пасе”); Д.Задора (“Балада про Довбуша”); Ф.Жарка (“Місяць на небі”, “Вітер в гаї не гуляє”, “Добрий вечір тобі, зелена діброво”, “Над Дніпровою сагою”, “Тече вода в синє море”) та інших авторів. Загалом Й.Гошуляк проспівав понад 60 народних пісень, що дає йому повне право зайняти належне місце в когорті славнозвісних українських митців.

У репертуарі артиста також були російські пісні з хором (“Вдоль по Питерской”, “Истоптан зелений бархат”, “Ночная темная”) і камерні твори західноєвропейських композиторів (Л.Бетховена, Дж.Джордані, Дж.Каріссімі, Дж.Каччіні, Ж.Массне, Ал.Страделлі, Дж.Тореллі, П.Тості, Ф.Шуберта, Р.Шумана).

Відомий диригент, діяч мистецтв України професор Юрій Луців так оцінював співака: “Йосип Гошуляк як професіонал цікавий своєю музичністю. У нього дзвінка і чиста інтонація. Одним з найвиразніших засобів є спів піано, або піаніссімо, яким Гошуляк володіє дуже майстерно, репертуар цікавий” [2, с.51].

Отже, упродовж концертної діяльності Й.Гошуляком було виконано понад сотню камерних творів і романсів, духовну музику світової та української класики, численні обробки українських народних пісень, представлені різними жанрами й стилями.

Інтерпретації співаком композицій романсового характеру властиве обережне ставлення до музичного й словесного тексту, органічне їх поєднання в процесі виконання. Й.Гошуляк вибудовував романсовий твір як мініатюрну оперну виставу, де мали місце зав’язка, поступовий розвиток, кульмінація й розв’язка. Він був наповнений діалектикою боротьби та єдності протилежностей, відзначався глибокою виразністю слова, досконалістю фразування, тонким виразом змісту, насиченою палітрою інтонаційних відтінків, тембрових забарвлень, динамічних різноманітностей.

Індивідуальний вокальний стиль Йосипа Гошуляка високо поцінювали його сучасники. Так, один із близьких друзів співака поет Борис Олександрів, визначаючи його вокальні дані, вдається до порівняння: “...м’який, винятково барвистий бас, щось середнє між голосом Гмирі і Паторжинського” [8]. Український піаніст Натан Шулман, який акомпанував співакові під час його гастролей в Україні, так писав у газеті “Вісті з України”: “Йосип Гошуляк володіє красивим, ліричним, міцним басом, який дуже добре і рівно звучить по всьому діапазону. Його чудова вокальна школа доповнює його звукові здібності. Його величезна музикальність і найвища виконавська манера дають слухачам справжню насолоду” [2, с.315]. Український музикознавець – емігрант Павло Маценко підтверджує й розвиває таку ж думку: “Чудовий і багатий голос – бас [...] доречно й пластично розгортає тексто-музичні образи” [2, с.531].

Високою була оцінка львівських діячів музичної культури. Так, видатний диригент і композитор Микола Колесса згадував Й.Гошуляка як “прекрасного, висококваліфікованого артиста-співака, як пропагатора української музики за океаном” [2, с.332]. Професор Ю.Луців уважав, що Йосип Гошуляк “як професійний співак, артист цікавий своєю музикальністю, дуже правильним звукодобуванням, дзвінкою, чистою інтонацією. Цікава і переконлива його інтерпретація різних за стилем творів” [2, с.50]. Соліст Київської опери, народний артист України Сергій Козак у статті в газеті “Вісті з України” (13 листопада 1980 р.) писав: “З першої фрази арії Альвізе з опери “Джоконда” Понкіеллі зал відчув, що на сцені майстер високого класу. До останньої ноти у складній і цікавій програмі Й.Гошуляка відчувалася ґрунтовна вокальна школа, глибока музикальність, яскравий талант тонкого інтерпретатора, чітка і виразна дикція, і як результат плідної творчості артиста – живі музичні фрази, зігріті внутрішнім ліризмом і красою тембру” [2, с.52].

Канадський критик Дейвід Робертсон, який слідкував за творчим поступом Й.Гошуляка від 1959 року, назвав його найкращим сучасним басом у Канаді, а в приватній листівці признався: “Ви своїм співом переконали мене: коли б я не був шотландцем, то я обов’язково став би... українцем” [2, с.227]. Ще один канадський критик Г’ю Томсон у щоденнику “Toronto

Daily Star” писав: “Потужний голос і сильний драматичний талант виявив бас Йосип Гошуляк [...] його спів звучав вірно і в стилі композитора” [2, с.166].

Таким чином, для індивідуального вокального стилю Йосипа Гошуляка притаманні: сильний драматичний талант, глибока музикальність, яскравий талант тонкого інтерпретатора, чітка й виразна дикція, щирість помислів, простота, природність, сценічна правда, глибокий вираз почуттів і багатство засобів виразності, глибоке проникнення в зміст твору та формування переконливого художнього образу в стилі композитора.

Підсумовуючи, відзначимо, що важливим сегментом української вокальної школи є її діаспорна форма, представлена творчістю багатьох іменитих виконавців, серед яких бас-баритон неосяжної глибини й тембровості, широкого діапазону й дивовижної технічної гнучкості, оперно-концертний співак Йосип Гошуляк. Розглянувши концертно-камерну діяльність митця, констатуємо, що він по праву займає належне місце серед таких корифеїв українського вокального мистецтва, як С.Крушельницька, О.Мишуга, М.Менцинський, М.Голинський, М.Микиша, І.Козловський, Б.Гмиря, М.Гришко та багато інших. Артист усе своє життя працює над технікою виконання, вивчає нові твори, трудиться над розкриттям їх змісту й над способом, як найкраще передати їх публіці. Репертуар співака є різноманітним і цікавим. Його жанрово-стильовий спектр репрезентують оперні (партії) і концертно-камерні композиції (оперні арії, романси, народні думи, народні пісні) західноєвропейських, російських та українських композиторів. Серед них виокремлюється звернення артиста до оперної творчості Дж.Верді, Дж.Пуччіні, Ж.Бізе, Г.Доніцетті, П.Чайковського, М.Мусоргського, М.Лисенка, А.Вахнянина та багатьох інших авторів. Великого значення надавав Й.Гошуляк виконанню солоспівів, народних пісень і дум, що яскраво підкреслюють оригінальний виконавський стиль співака та демонструють його приналежність до української вокальної школи.

1. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокультурний аспект / В. Антонюк. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. – 166 с.
2. Гошуляк Й. Г. Й свого не цурайтесь : спогади, листування, матеріали / Й. Г. Гошуляк ; [худож. оформ. М. Канюка]. – Львів : Каменярь, 1995. – 592 с.
3. Гошуляк Й. Г. Пісні, думи та романси з репертуару Й. Гошуляка / Й. Г. Гошуляк. – Тернопіль : ДЖУРА, 1999. – 234 с.
4. Дутчак В. Мистецька діяльність Йосипа Гошуляка в контексті бандурного мистецтва діаспори / Віолетта Дутчак // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка та Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Серія: Мистецтвознавство. – 2005. – № 2 (14). – С. 61–65.
5. Кіндрат (Бойчук) Л. Популяризація української вокальної музики засобами фонографічних записів (на прикладі творчості Йосипа Гошуляка) / Людмила Кіндрат (Бойчук) // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – Вип. XIV. – С. 137–143.
6. Лисенко І. М. Музики сонячні дзвони : статті, рецензії, спогади / І. М. Лисенко. – К. : Рада, 2004. – 389 с. : іл.
7. Лисенко І. М. Словник співаків України : енцикл. вид. / І. М. Лисенко ; [післямова М. Слабошицького]. – К. : Рада, 1997. – С. 70–71.
8. Олександрів Б. “Тебе я в пісні бачу, рідний краю”... (Сильветка співака-артиста Йосипа Гошуляка) / Борис Олександрів // Свобода (Джерсі Сіті). – 1977. – Ч. 24–27. – 1–4 лют.
9. Розумний Я. Per aspera ad astra (До 85-річчя Йосипа Гошуляка) / Я. Розумний // Західноканадський збірник / [ред. М. І. Сорока]. – Едмонтон ; Острог, 2008. – Ч. 5. – С. 10–21. – (НТШ в Канаді ; т. XLIV).

В статтє раскрыта концертная деятельность украинского певца Йосифа Гошуляка, освещены сложные условия пребывания артиста в эмиграции, систематизирован репертуар и на основании воспоминаний, рецензий современников определены черты его индивидуального стиля.

Ключевые слова: Йосиф Гошуляк, певец, вокальное искусство, эмиграция, диаспора, репертуар.

The article tracks the activity of Ukrainian singer Yosyp Hoshuliak, elucidates complicated circumstances of artist's immigration, systematizes repertoire on the basis of reminiscences and reviews of contemporaries, and defines the characteristic features of his individual style.

Key words: Yosyp Hoshuliak, singer, vocal art, immigration, Diaspora, repertoire.